

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯНИНА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті проведено аналіз політичних прав громадянина як суб'єкта кримінально-правової охорони. Розглянуто статті Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення виборчих прав та запропоновано шляхи вдосконалення відповідних норм КК України.

Питання прав та свобод людини і громадянина на сучасному рівні життя є найважливішою проблемою внутрішньої і зовнішньої політики всіх держав світової співдружності. Стан справ у сфері забезпечення прав і свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому. Особа реалізує себе через участь у суспільному житті, через суспільні відносини. Велике значення для визначення місця та ролі окремої особи в суспільному житті є її правовий статус, який є сукупністю юридичних прав, свобод і обов'язків, закріплених в Основному Законі, гарантією яких є наявність системи правових норм різних галузей права, які виступають гарантом реальної можливості реалізації правового статусу і містять соціально допустимі і необхідні потенційні можливості особи мати права і обов'язки, реалізувати їх у системі суспільних відносин. В Україні питання прав і свобод людини та їх захисту порушувалося ще в Конституції Пилипа Орлика 1710 року, в якій, зокрема, зазначалося, що обов'язком Ясновельможного Гетьмана та його Уряду є керувати й наглядати за порядком щодо всього війська Запорозького, так само він повинен пильно дбати про те, щоб на "рядовий" і "простий" народ не накладали надмірних тягарів, бо підштовхнуті ними люди покинуть свої домівки, підуть до чужих країв шукати життя кращого, спокійнішого і легшого [1].

Основними етапами розвитку інституту прав і свобод людини на міжнародному рівні слід, безумовно, назвати Декларацію незалежності США 1776 р., в якій мова йде про так звані невідчужувані права: життя, свобода, прагнення до щастя [2]. Потім слід відмітити Декларацію прав

людини і громадянина, прийняту в 1789 році під час Великої французької революції, в якій вже конкретніше йшлося про право громадян на участь у виборах та головний принцип правової держави — громадянам дозволяється робити все те, що не заборонено законом [3].

Щодо сучасного періоду розвитку питання про права та свободи людини, то тут вирішальними є положення, закріплені в таких документах, як Загальна декларація прав людини, прийнята на рівні ООН у 1948 році, Європейська Конвенція про захист прав та основних свобод людини, прийнята на рівні Ради Європи у 1950 році та низка похідних від цих основних міжнародних документів пактів та договорів. Усі ці джерела в своїй сукупності є еталоном вирішення питання про основні права та свободи людини і громадянина. Виходячи з міжнародних принципів, кожна держава, яка бере на себе зобов'язання дотримуватись основних міжнародно-правових норм (а нині це практично всі держави світу або їх переважна більшість) повинна або імплементувати норми міжнародного права у власне національне законодавство, або ж має відбуватися процес гармонізації норм вітчизняного права з нормами основних джерел міжнародного права на загальному або регіональному рівнях.

Стосовно теми дослідження, а саме — захисту виборчих прав громадянина нормами Кримінального кодексу України, то тут слід розглянути дві загальнотеоретичні проблеми, а потім вже переходити до характеристики конкретних кримінально-правових дефініцій.

Першою є проблема, яка має дещо аксиологічний характер і виходить за межі кримінального права, але водночас тісно з ним пов'язана.

В даному разі йдеться про класифікацію прав і свобод людини та про визначення в цій системі місця виборчих прав. Похідним із цієї проблеми є питання про визначення місця злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за порушення виборчих прав у системі чинного кримінального законодавства.

Питання про класифікацію конституційних прав на сьогодні в спеціальній юридичній літературі остаточного вирішення не отримало. Найбільш широко юристи-практики в галузі прав людини використовують поділ прав людини на три покоління: 1) громадянські або політичні права, проголошені буржуазними революціями; 2) соціально-економічні права, що мають у своїй основі соціалістичні вчення; 3) колективні або солідаристські права, проголошені, головним чином, країнами третього світу [4].

Така класифікація, безумовно, зацікавлює на рівні теоретичному, дає можливість провести історичний аналіз розвитку даного інституту, хоча в практичному застосуванні неконкретність та деяка абстрактність робить її дещо непридатною.

Класифікація може здійснюватися на різних підставах і в результаті одні і ті ж свободи або права можуть одночасно належати до двох і більше класифікаційних груп, а підстави, за якими права і свободи об'єднуються у ці групи, можуть бути дуже еkleктичними.

На жаль, у самому тексті Конституції України не приведена класифікація прав і свобод і тому згрупувати їх за класифікаційними групами є дещо проблематично. В той же час важко переоцінити значення даної класифікації. Адже Кримінальний кодекс на рівні конкретних норм охороняє окремі права і свободи, а на рівні родового об'єкта охороняє групи конституційних прав і свобод. Таким чином, віднесення того чи іншого конституційного права або свободи до того чи іншого об'єкта в кримінальному праві має вирішальне значення.

У сучасній правничій літературі прийнято користуватися, на нашу думку, дещо спрощеною класифікацією прав і свобод людини. Слід відмітити, що дане питання, хоча і має практичне значення, носить по своїй суті дещо абстрактний характер. Йдеться про те, що незалежно від того, до якої класифікаційної структури не віднести, наприклад, право на життя або право на житло, сам факт закріплення їх у Конституції свідчить про необхідність створення системи їх гарантування і захисту. Конституційні права традиційно поділяються на громадянські права і свободи, політичні, економічні та культурні (духовні).

Для нас, виходячи із теми дослідження, цікавим є факт, що основними або одними із основ-

них прав людини, що складають основу її громадського статусу, є політичні права. Особливістю політичних прав є те, що їх носіями є лише громадяни України, а не всі особи, які проживають на її території. До цих прав, відносно до Конституції України, належать: право на об'єднання у політичні партії та політичні організації, право обирати і бути обраним, право брати участь в управлінні державними справами, право на мирні збори та маніфестації, право на звернення.

У даному конкретному випадку предметом нашого дослідження є виборчі права громадян. Деякі автори не надають їм самостійного значення і, використовуючи підхід поділу прав на основні та додаткові, розглядають право на управління державними справами як основне, а виборче право — похідне від нього, як один із його проявів [5].

Як вказують окремі теоретики в галузі порівняльного конституційного права, політичні права і свободи отримали законодавче оформлення у другій половині XVIII ст. Декларація прав людини і громадянина 1789 року в числі політичних прав, у сучасному розумінні інституту прав і свобод, закріплює право на участь у законодавчому процесі, право на зайняття будь-яких посад, свободу думки, свободу друку, право вимагати звіту у будь-яких посадових осіб.

Поза межами цього важливого історичного документа залишилися такі права і свободи, як свобода зборів, свобода союзів і свобода петицій.

Свобода зборів і петицій були вперше законодавчо оформлені в Біллі про права конституції Пенсильванії, прийнятої 28 вересня 1776 року.

Політичні права, як і права особисті, часто називають негативними у тому розумінні, що держава тут, на відміну від забезпечення соціально-економічних прав, не зобов'язана вживати ніяких позитивних дій для їх забезпечення, а повинна утримуватися від посягання на політичні права і свободи. Це свобода людини від держави, право людини на невтручання з боку держави [6].

Існує декілька типологій політичних прав і свобод. Найбільш вдалою є та типологія, відповідно до якої система політичних прав і свобод поділяється на дві підсистеми. Перша з них включає в себе права громадян, що містять повноваження щодо участі в організації і діяльності держави та її органів. Це так звані "права на участь" (виборче право, право на референдум, право петицій). Друга підсистема складається із прав, метою реалізації яких є активна участь громадянина в житті суспільства (свобода слова і друку, свобода союзів і свобода зборів) [7].

Право на участь в управлінні державними і громадськими справами, на думку деяких авторів, є скоріше основоположним принципом взаємовідносин між демократичною державою і її громадянами, а не правом, яке має самостійне значення, як кожна із складових частин цього принципу — і представляють собою окремі політичні права і свободи. Якщо допустити гіпотетичну ситуацію, за якої громадяни будуть позбавлені всіх прав і свобод, за винятком лише права на участь у державних справах, то дане право залишиться декларативним і не зможе бути реалізоване у зв'язку з відсутністю конкретних прав по участі в управлінні [8].

Важливим компонентом принципу участі громадян в управлінні державними і громадськими справами є виборче право, яке включає в себе право обирати (активне право) і право бути обраним (пасивне право). Сюди також слід віднести право вимагати реєстрації кандидатів у депутати і Президенти, публікації відомостей про підсумки цієї реєстрації, виготовлення плакатів та інших матеріалів з біографічними даними про зареєстрованого кандидата, право вимагати внесення в списки виборців, отримання виборчого бюлетеня, врахування свого голосу при підрахунку голосів і публікації результатів виборів.

Таким чином, вважаємо обґрунтованою і такою, що заслуговує на увагу, позицію, за якою виборчому праву надається самостійне значення і є всі підстави розглядати його в якості самостійного родового об'єкта відповідної групи злочинів. Тому дещо дивною є позиція авторів підручника з Конституційного права, підготовленого авторським колективом Київського Національного Університету імені Т. Г. Шевченка, які повністю проігнорували даний підхід при класифікації політичних прав і свобод [9].

Другою проблемою, яка, як вказувалося раніше, тісно пов'язана з проблемою визначення і класифікації політичних прав та свобод, і, зокрема, виборчого права в їх системі, є проблема визначення родового об'єкта злочинів, передбачених главою IV КК України.

Не вдаючись до аналізу різних підходів до визначення поняття об'єкта злочину взагалі, до класифікації об'єктів по вертикалі та горизонталі, зазначимо, що найдосконалішою з них, на нашу думку, є позиція авторів підручника з кримінального права, підготовленого авторським колективом Київського Національного Університету імені Т. Г. Шевченка [10].

Об'єкт злочину — це цінності, які охороняються кримінальним законом, проти яких спрямоване злочинне діяння, і яким воно може спричинити або реально спричиняє шкоду. Структур-

ну основу об'єкта злочину утворюють суб'єкти суспільних відносин, блага, що їм належать, а також предмети, впливаючи на які винна особа посягає на ці блага. Правильне встановлення об'єкта злочинного посягання має важливе теоретичне та практичне значення. Аналіз цінностей, на які посягають суспільно-небезпечні діяння, є також одним із шляхів вдосконалення кримінального законодавства. Так, дослідження ієрархії соціальних цінностей дозволяє розв'язати проблему створення чіткої системи та архітекtonіки кримінального законодавства. Виявлення незахищених кримінальним законом цінностей дає підстави для прийняття відповідного кримінального закону.

В юридичній літературі не раз відмічалось, що проблеми, які існують на рівні однорідних злочинів, які містяться в главі IV Особливої частини КК України потребують термінового розв'язання, а самі норми та назва глави потребують вдосконалення. Результатом нормотворчої діяльності було прийняття 15 липня 1999 року Закону України "Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України". Цей Закон стосується конкретного вдосконалення норм, які передбачають кримінальну відповідальність саме за злочини проти виборчих прав громадян. Але, на жаль, вважаємо, що хоча законодавець істотно змінив як назву відповідної глави, так і диспозиції трьох статей (ст.ст. 127, 128, 129 КК України), проблему не можна вважати розв'язаною.

Починаючи аналіз із назви глави IV КК України, слід, насамперед, зауважити, що раніше, мається на увазі до прийняття Закону від 15 липня 1999 року, вона називалася "Злочини проти політичних і трудових прав громадян". Як уже відмічалось, традиційно глави Особливої частини КК України містять однорідні групи злочинів, тобто родовим об'єктом злочинів прийнято було вважати політичні і трудові права громадян.

Відповідно до Закону від 15 липня 1999 року назву глави змінено і зараз вона називається "Злочини проти виборчих, трудових та особистих прав і свобод людини і громадянина". Навряд чи назву глави можна визнати коректною. Аналізуючи чинне кримінальне законодавство відмічаємо той факт, що конституційні права і свободи громадян виступають в якості родового об'єкта злочинів, які містяться в різних главах Особливої частини КК України (наприклад, злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи та інші). Що стосується глави IV, то тут в якості родових об'єктів названо конституційні права і свободи громадян: виборчі, трудові та особисті. Виборчі права винесено в назву глави

і це вказує на їх самостійний характер в якості окремого родового об'єкта.

Це, безумовно, є позитивним моментом, адже раніше до прийняття вказаного закону, мова йшла про політичні права громадян в цілому і при цьому деякі з них перебували поза межами кримінально-правового захисту. Але де в чому закон від 15 липня 1999 року виправив це положення. Внесення в назву глави терміну "виборчі права" свідчить про те, що законодавець звертає особливу увагу саме на ці права, які в структурі політичних прав займають головне місце і практично надають людині статус громадянина, здатного брати участь у політичному житті держави і суспільства. Крім виборчих прав у назву глави винесено трудові та інші особисті права і свободи. Із тлумачення назви глави можна зробити висновок, що всі вони є особистими, а це є хибним, враховуючи загальний теоретичний підхід до класифікації конституційних прав та свобод. Відповідно до конституційного права трудові права не виділяються в окрему класифікаційну групу чи підсистему. Хоча можна допустити, враховуючи той рівень абстракції, на якому проводиться аналіз родового об'єкта злочину, а також те, що об'єкта злочину є обов'язковим елементом такого абстрактного явища як склад злочину, що трудові права як структурний елемент системи конституційних прав і свобод, враховуючи їх значення в житті людини, потребує кримінально-правового захисту на рівні родового об'єкта злочину.

Якщо ми застосуємо порівняльний метод дослідження і звернемося до двох найактуальніших джерел кримінального законодавства (мається на увазі як теоретичний, так і існуючий законодавчий рівень) — Проекту КК України та КК Російської Федерації, який діє вже з 1996 року, то стає очевидним, що проблему кримінально-правового захисту виборчих прав громадян розв'язано дещо по-іншому.

По-перше, у проєкті злочини проти виборчих прав громадян містяться у розділі V, який має назву "Злочини проти конституційних, трудових та інших особистих прав громадян". Найменування цього розділу порівняно з главою IV чинного КК, уточнено і змінено. Але, на нашу думку, не зовсім вдало. Знову назва глави не збігається із класифікацією прав і свобод, які містяться в Конституції України. Той акцент, який було зроблено, і вважаємо слушно зроблено, саме на виборчі права, в Проєкті втрачено. Натомість, назва глави сформульована таким чином, що виділяються окремо конституційні, трудові та інші особисті права громадян, які начебто не є конституційними. Достатньо, на нашу думку, назвати главу "Злочини проти конституційних

прав громадян" або ж виділити окремо виборчі, інші політичні та трудові права громадян. Адже практично всі права і свободи громадян є конституційними. Деякі з них відіграють таку значну роль у житті людини, що захищаються на рівні окремих глав Кримінального кодексу. Мова в даному випадку йде про злочини проти життя, здоров'я, честі, гідності, а також власності особи.

По-друге, що стосується Кримінального кодексу Російської Федерації, то Особлива частина його структурними елементами має розділи і глави. Підхід, який застосовано російськими законодавцями відносно досліджуваного нами об'єкта, а саме маються на увазі злочини проти виборчих прав, на нашу думку, є більш логічно досконалим і більш відповідає тій внутрішній структурі, яка міститься в Конституції Російської Федерації.

Розділ VII носить назву "Злочини проти особи", а глава 19, яка є предметом нашого дослідження, має назву "Злочини проти конституційних прав і свобод людини і громадянина". Безумовно, право на життя є теж конституційним правом, але існує певна ієрархія прав і свобод. Цим логічно і пояснюється підхід законодавця, який при побудові структури Особливої частини КК Російської Федерації враховує значимість та цінність об'єкта кримінально-правової охорони.

Позиція російського законодавця щодо структурної побудови кримінального закону дозволяє чіткіше визначитися з об'єктами кримінально-правового захисту. Родовим об'єктом злочинів, що містяться в главі 19, є конституційні права і свободи людини і громадянина. Такі основні природні блага як життя, свободи, честь, статевая недоторканість і свобода захищаються окремими кримінально-правовими нормами, які містяться відповідно в главах 16, 17, 18. В контексті даного закону під конституційними правами законодавець розуміє конституційне право громадян користуватися рівними правами в Росії незалежно від статі, раси, національності та інших рис особи, які складають її громадянський та загальнолюдський статус.

На рівень об'єкта кримінальної охорони ставиться також недоторканість приватного життя громадян, особистої та сімейної таємниці, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, поштових, телеграфних або інших повідомлень. В якості об'єкта захисту на рівні окремого складу злочину Кримінальний кодекс Російської Федерації виносить порушення недоторканості життя, а також відмову в наданні громадянину інформації, що виражається на неправомірній відмові посадовою особою в наданні документів, матеріалів, які безпосередньо стосуються прав і свобод громадян, або в надан-

ні фіктивної, неправдивої інформації, якщо такі дії спричинили шкоду законним інтересам і правам громадян. До кола кримінально-караних діянь, що порушують конституційні права громадян, віднесено також порушення права на працю, перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, порушення авторських і суміжних прав, відмова в прийомі на роботу вагітних жінок, або жінок, які мають малолітніх дітей, порушення патентних та винахідницьких прав, перешкоджання здійсненню права на свободу совісті, віросповідання та перешкоджання проведенню зборів, мітингів, демонстрацій та інших групових заходів.

До кола діянь, які порушують виборчі права громадян, законодавець відносить склади злочинів, у яких передбачена кримінальна відповідальність не тільки за порушення активного та пасивного виборчого права, але й за дії, які перешкоджають громадянам брати участь у референдумі.

КК Російської Федерації передбачає такий склад злочину як перешкоджання здійсненню виборчих прав чи роботі виборчої комісії (ст. 141 КК РФ). З об'єктивної сторони злочин виражається в діях або бездіяльності, які порушують право громадян обирати і бути обраним народним депутатом, Президентом, брати участь у референдумі в активних діях, що направлені на перешкоджання діяльності виборчої комісії або комісії по проведенню референдуму. В якості обтяжуючих обставин цього злочину законодавець передбачає вчинення таких дій, що пов'язані із підкупом, обманом, застосуванням насильства або погрозою його застосування, дії, вчинені особою з використанням свого посадового становища, а також дії, вчинені групою осіб за попередньою змовою чи організованою групою.

Злочином проти виборчих прав громадян є також фальсифікація виборчих документів, документів референдуму або неправильний підрахунок голосів (ст. 142 КК РФ). Особливістю диспозиції цього складу злочину є те, що тут на рівні норми закону передбачено, по-перше, предмет злочину, по-друге, дано вичерпний перелік дій, що складають об'єктивну сторону злочину, а також, по-третє, конкретно вказані спеціальні суб'єкти злочину: члени виборчої комісії, ініціативної групи або комісії по проведенню референдуму. Диспозиція даної норми є описовою і її структура дала можливість уникнути розширеного тлумачення понять, які в ній містяться, що зробило її досить чіткою, конкретною і вдалою з точки зору застосування на практиці.

У даному випадку мова йде про три склади злочинів, об'єднаних в одній статті — фальсифікація виборчих документів, яка виражається в підробці виборчих бюлетенів, списків, прото-

колів, а також внесення в такі документи свідомо неправдивих даних (відомостей про кандидатів, протоколи по підсумках голосування); іншим злочином є свідомо неправильний підрахунок голосів, під яким законодавець розуміє вказівки фальшивих, неправдивих відомостей щодо результатів проведених виборів або референдуму, і третім злочином є порушення таємниці голосування, що полягає в порушенні встановлених на виборах правил голосування, проведення виборів у приміщеннях, спеціально не пристосованих для цього, за відсутності кабін для голосування; крім того, цей злочин полягає у втручанні членів виборчої комісії, ініціативної групи, а також членів комісії з проведення референдуму в процес проведення голосування.

У чинному КК України містяться три статті, відповідно ст. ст. 127, 128 і 129, які встановлюють кримінальну відповідальність за порушення виборчих прав громадян. Не зупиняючись на аналізі норм діючого законодавства, звернемо увагу на ті нові статті, які містяться у новому законі, та шляхи вдосконалення кримінально-правової охорони виборчих прав громадян.

Відповідно до нового закону поза межами кримінально-правової охорони залишилося право громадян вести передвиборну агітацію. Передвиборна агітація — це діяльність з обговорення передвиборної програми, політичних, ділових і особистих якостей кандидата у депутати чи на посаду Президента України. Передвиборна агітація може здійснюватися в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції та законам України. Так, у ст. 32 Закону "Про вибори народних депутатів України" закріплено положення, згідно з яким "громадяни України, об'єднання громадян, трудові колективи підприємств, установ, організацій, довірені особи кандидатів мають право вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів у депутати, їх політичні, ділові й особисті якості, а також платформи тих партій і виборчих блоків, які висунули кандидатів у депутати, вести агітацію за або проти кандидата у депутати на зборах, мітингах, в бесідах, у пресі, на радіо і телебаченні". Виборцям, які висунули кандидатів у народні депутати чи кандидата на посаду Президента України, надається право безперешкодної агітації за своїх кандидатів з часу їх реєстрації виборчими комісіями. Для передвиборної агітації надаються приміщення для зборів, а також засоби масової інформації.

В залежності від того, чи розглядати передвиборну агітацію як складову частину виборчого права, слід вирішувати питання про те, чи залишати це положення у відповідній статті КК України, чи перешкоди вести передвиборну

агітацію охоплюється поняттям перешкоди здійсненню виборчого права.

У Проекті КК України (ст. 153) залишено термін "передвиборна агітація". Ми вважаємо таку позицію правильною.

Щодо чинного КК України, норма Проекту КК України, а саме ст. 153 є досконалішою і конкретнішою. Викликає подив той факт, що законодавець, вносячи зміни до чинного КК України, проігнорував практично вже сформульовану норму.

По-перше, в нормі Проекту на законодавчому рівні розкрито у кримінально-правовому аспекті суть виборчого права. Кримінальна відповідальність встановлюється за перешкоди вільному здійсненню громадянином права обирати і бути обраним, тобто пасивного й активного виборчого права.

По-друге, у КК України до внесення до нього змін законом України від 15 липня 1999 р., було вказано, що йдеться саме про право бути обраним на конкретні посади і обирати конкретних осіб, а саме — Президента України і народного депутата.

Відповідно до чинного законодавства у тексті закону взагалі немає вказівки на те, про які вибори йде мова. Застосовуючи тлумачення норми закону, ми хочемо зробити висновок про те, що йдеться про Президента України, народних депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад. Застосовуючи принцип розширеного тлумачення, слід включити до цього переліку депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Аналізуючи теоретичні кримінально-правові джерела, ми дійшли висновку, що більшість вчених-теоретиків вважає, що в даному разі йдеться про народних депутатів та Президента України. Неконкретність формулювання тих чи інших положень на рівні закону веде до їх неоднозначного застосування, занадто звуженого або занадто розширеного тлумачення. В цьому аспекті найдосконалішою є норма ст. 153 Проекту КК України, в якій на рівні тексту диспозиції прямо вказано, що мова в законі йде саме про Президента України, народного депутата, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, голову або депутата органу місцевого самоврядування.

У чинному КК України коло діянь, які розглядаються законодавцем як злочини проти виборчих прав, значно ширше, ніж у Проекті КК України та КК Російської Федерації. Чинний КК встановлює відповідальність за 7 діянь: перешкода здійсненню виборчого права, перешкода роботі виборчої комісії, неправомірне використання виборчих бюлетенів, підлог виборчих документів, використання підроблених виборчих документів, завідомо неправильний підрахунок

голосів, сфальсифіковане оголошення результатів виборів, порушення таємниці голосування.

У Проекті КК України передбачено також 7 складів злочинів проти виборчих прав громадян: перешкода обирати і бути обраним, перешкода вести передвиборну агітацію, перешкода роботі виборчої комісії, підробка виборчих документів, приписування, сфальсифікований підрахунок голосів, порушення таємниці голосування.

В чинному КК Російської Федерації кримінальна відповідальність передбачена за 4 склади злочинів: перешкода здійсненню виборчих прав, перешкода роботі виборчої комісії, фальсифікація виборчих документів, неправильний підрахунок голосів.

Безумовно, в даному випадку мова не повинна і не може йти про кількість складів злочинів. У процесі вдосконалення норм кримінального законодавства вирішальну роль відіграє чіткість формулювань тих чи інших правових моментів у тексті самої норми закону.

При аналізі чинного законодавства виникає ціла низка питань, які потребують вирішення і вдосконалення.

Наприклад, ст. 128 КК України має назву "Неправомірне використання виборчих бюлетенів"; у статті йдеться про видачу членами виборчої комісії виборчого бюлетеня особі, яка не внесена до списку виборців, або видача виборцю виборчих бюлетенів замість інших виборців. На нашу думку, цей склад злочину можна без шкоди кримінальному законодавству виключити з тексту закону і не переобтяжувати КК "зайвими" статтями. Аргументами є те, що злочини проти виборчих прав чиняться зумисно. Даний злочин, вчинений зумисно, підпадає під ознаки злочину, передбаченого ст. 127, а саме — "перешкода здійсненню виборчого права". Якщо цей злочин вчинюється недбало і особа не має на меті вчинити злочин проти виборчих прав, то навряд чи і в її діях міститься склад злочину.

Проаналізувавши кримінальне законодавство, яке об'єднує норми про злочини проти виборчих прав громадян, можемо зробити відповідні висновки: безумовно, виборчі права є складовою частиною конституційного статусу громадянина. Те, що саме виборчі права законодавець виділив як родового об'єкта ряду злочинів, свідчить про їх соціальну цінність і значимість.

Прийняття закону України від 15 липня 1999 року є важливим кроком у вдосконаленні кримінально-правового захисту виборчих прав громадян. Враховуючи окремі положення цього закону, слід уважніше переглянути норми, які містяться в ст. ст. 153—155 Проекту Кримінального кодексу України та внести відповідні зміни до їх тексту.

1. *Слюсаренко А. Г., Томенко М. В.* Історія української конституції.— К., 1993.— С. 32.
2. Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права.— М., 1994.— С. 176.
3. Там само.— С. 206.
4. Human Rights in the World Community. Ed. R. P. Claude and B. H. Weston. Philadelphia, 1989. P. 17—18.
5. *Дмитриев Ю. А., Златопольский А. А.* Гражданин и власть.— М., 1994.— С. 28—29.
6. Сравнительное конституционное право.— М., 1996.— С. 291.
7. *Дмитриев Ю. А., Златопольский А. А.* Вказана праця.— С. 28—29.
8. Демократия и правовой статус личности.— М., 1987.— С. 91—112.
9. Конституційне право України.— К., 1999.— С. 276—280.
10. Кримінальне право України. Загальна частина. (За ред. проф. П. С. Матишевського, доц. П. П. Андрушка, доц. С. Д. Шапченка).— К., 1997.— С. 123—129.

Likhova S. Ya.

PROTECTION OF THE ELECTION RIGHTS OF CITIZENS BY THE CRIMINAL LAW AND DIRECTIONS OF ITS IMPROVEMENT

This article presents the analysis of the political rights of citizens as the object of criminal protection. It examines articles of the Criminal Code of Ukraine, which provide for the criminal responsibility for violation of the election rights, and offers ways of their improvement.